

чайно важливою для слідства. Слідчий може враховувати свідчення потерпілого чи свідка при огляді місця події, орієнтуючись на спогади про зовнішність та поведінку злочинця, його мову, тембр голосу, жестикуляцію, міміку тощо.

Підсумовуючи сказане зазначимо, що місце події є надзвичайно важливим джерелом інформації про злочин, злочинця та його поведінку. Умілий пошук, вивчення та аналіз слідів дозволить слідчому побудувати криміналістичний пошуковий портрет злочинця, визначитися із основними версіями та напрямками розслідування.

Список використаної літератури:

1. Криміналістика: підручник / за ред. В.В. Тіщенко. – Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2017. – 556 с.

Ключові слова: злочин, місце події, слід, матеріальні сліди, ідеальні сліди, слідова картина, особа злочинця.

Ключевые слова: преступление, место события, след, материальные следы, идеальные следы, следовая картина, личность преступника.

Key words: crime, place of occurrence, trace, material traces, perfect traces, trace pattern, person of the offender.

КОЛОДІНА АННА СЕРГІЇВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри криміналістики,
кандидат юридичних наук

ЕВРИСТИЧНИЙ ПІДХІД ДО ПОБУДОВИ МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ

Розслідування злочинів за своєю сутністю є пізнавальним процесом, адже складність завдань, які постають перед слідчим, потребують застосування різноманітних шляхів та засобів виконання розумових операцій. У вирішенні цих питань особливу роль відіграють: програмування, алгоритмізація, застосування криміналістичної методики та творчий елемент до побудови нової криміналістичної методики, якщо вона відсутня.

Останнім часом спостерігається бажання вчених змінити напрямок наукового пошуку – від «книжкових методик» до побудови алгоритмів і програм дій слідчого відповідно до типових ситуацій [1, с. 191]. Ще Р.С. Белкін піддавав критиці «книжкові методики» і наголошував, що рядовий слідчий, який не має достатньо професійного досвіду, за умов дефіциту часу та в екстремальній ситуації не в змозі відтворити у пам'яті десятки сторінок цієї методики, як оперативного посібника до необхідних дій [2, с. 127].

Отже, на сьогоднішній день можна говорити про існування традиційної описової форми викладення криміналістичних методичних рекомендацій, так званої «книжкової методики» і новаторської у вигляді відповідних алгоритмів та програм [1], серед яких належної уваги та з'ясуванню потребує творчий (евристичний) підхід при побудові криміналістичної методики розслідування злочинів.

В зв'язку з вищевикладеним хотілось би з'ясувати, що таке евристика взагалі, дати поняття криміналістичної евристики, зрозуміти в чому полягає евристичний підхід при побудові криміналістичної методики розслідування злочинів, а також як співвідносяться між собою програма, алгоритм та яке місце серед них займає творчий (евристичний) підхід.

Евристика – це (грец. *heurisko* – знаходжу, відкриваю) сукупність дослідницьких методів, спрямованих на відкриття, пізнання нового, раніше не відомого [3, с. 225].

Криміналістичною евристикою, на наш погляд, можна вважати інтелектуальну діяльність слідчого, яка полягає в застосуванні перш за все творчого підходу, системи методів, прийомів та способів для вирішення завдань, які стоять при розслідуванні кожного індивідуального випадку.

Логіка міркувань наштовхує на питання: в чому все ж таки полягає евристичний підхід та яким чином застосовується при побудові криміналістичної методики розслідування злочинів?

Формування будь-якої криміналістичної методики розслідування, особою, яка пізнає кримінально-релевантну подію конкретного злочину, має базуватись на методичних рекомендаціях, основоположних принципах, які розроблені наукою. Слідчий повинен адаптувати їх до умов конкретного провадження, виділити ті особливості в розслідуванні злочину, які визначаються індивідуальними ознаками, обставинами злочину, що тягне за собою творчий пошук засобів та методів вирішення виникаючих завдань.

На наш погляд, евристичний підхід проявляється саме тоді, коли слідчий при відсутності належної методики для розслідування, самостійно відшукує методи та засоби вирішення поставлених завдань, враховуючи індивідуальні особливості розслідуваної події, а також застосовує творчий хід мислення, який не збігається з типовими рекомендаціями, що призводить до пошуку іншого, нетрадиційного рішення.

На підставі вищезазначеного виникає питання: на чому оснований евристичний підхід? Та виникає необхідність виділення методів евристичного підходу до побудови методики розслідування.

Вважаємо, що евристичний підхід оснований на базі даних, досвіду роботи в сфері слідчої діяльності, логічному мисленню, інтуїції слідчого та інших професійних якостях.

На нашу думку, *евристичні методи* можна розглядати як: спеціальні методи аналізу, що базуються на використанні досвіду, інтуїції фахівця та його творчого мислення (1). Способи досягнення поставленої мети

для вирішення конкретної задачі, що розглядаються як сукупність прийомів теоретичного, або практичного пізнання (2).

Евристичні методи слідчої діяльності не мають задалегідь запрограмованих та чітко сформованих етапів. Методи формуються слідчим кожен раз стосовно індивідуальних умов конкретної слідчої ситуації [4, с. 148].

Разом із тим, відомо, що завдання у практичній діяльності, в більшості випадків, вирішуються програмними та алгоритмічними шляхами, на чому хотілось би також зосередити увагу.

В криміналістичній літературі нерідко можна зустріти ототожнення понять «алгоритм» та «програма», які схожі за змістом, але мають різне семантичне значення.

Так, під *алгоритмом* найчастіше розуміють систему операцій, що здійснюються за чітко визначеними правилами і після послідовного їх виконання приводять до вирішення поставленого завдання [3, с. 23].

Програма здебільшого визначається як насамперед продуманий план виконання будь-якої діяльності [3, с. 548].

Програмування – це метод раціоналізації розслідування, який полягає в специфічній організації та забезпеченості слідчого криміналістичною інформацією, яка складає основу його криміналістичних знань [4, с. 145].

На наш погляд, «алгоритм» і «програму» варто розглядати як взаємопов'язані, але відносно самостійні поняття також підтримуємо думку вчених, які вважають, що розглядувані поняття не збігаються, але близькі і по суті об'єднуються на одному етапі підготовки вирішення тих завдань, котрі існують у слідчій тактиці та методиці розслідування злочинів [5, с. 61].

Криміналістичний алгоритм – це сукупність взаємопов'язаних, залежних від слідчої ситуації слідчих та інших процесуальних дій, які мають єдину мету та підлягають виконанню у вигляді плану.

Програма розслідування – більш узагальнене поняття, яке охоплює в собі сукупність алгоритмів тобто послідовність тих чи інших дій (системи дій), постановку завдань, цілей та опис їх вирішення, яке носить рекомендаційний характер.

В.В. Тіщенко з цього приводу вважає, якщо криміналістичний алгоритм розрахований на вирішення певного завдання і має тактичний характер, то програма розслідування охоплює певний етап розслідування, розрахована на вирішення комплексу тактичних завдань, тобто має стратегічний характер. Якщо алгоритм пропонує вирішення завдання в однозначному напрямку, строго визначеної послідовності дій, програма розслідування повинна містити кілька варіантів алгоритмів, моделей діяльності, залежно від слідчої ситуації, етапу розслідування, позиції учасників розслідування [7, с. 113].

Перш ніж прийти до висновку, хотілось би погодитись з І.Е. Биховським, що ідея алгоритмізації та програмування розслідування не повинна позбавляти слідчого можливості пошуку евристичних рішень, навпаки, програма повинна стимулювати його ініціативу щодо відшу-

кання нового оригінального рішення навіть й такого, яке не передбачено її розробниками [6, с. 66].

На підставі вищевикладеного вважаємо, що програма та алгоритм, побудовані слідчим, не можуть бути вичерпними, так як слідчий в своїй пізнавальній діяльності зіштовхується з великою кількістю різноманітних ситуацій, кожна з яких потребує творчого підходу.

Разом із тим треба пам'ятати і враховувати, що криміналістична методика в будь-якій формі її викладення завжди буде зберігати певний рівень абстракції, оскільки неможливо «без залишку» типізувати всі можливі версії та слідчі ситуації і до них запропонувати відповідні програми розслідування та алгоритмічні схеми дій слідчого. Саме через відповідний рівень абстракції криміналістична методика не може претендувати на повну «технологічність», тобто стовідсотково формалізувати розв'язання завдань розслідування, а тому обов'язково вагомим залишається творчий (евристичний) підхід [1, с. 197].

Список використаної літератури:

1. Журавель В. Проблеми алгоритмізації та програмування розслідування злочинів // Вісник Академії правових наук України / 2 (53).
2. Белкин Р.С. Криминалистика: проблемы сегодняшнего дня. Злободневные вопросы российской криминалистики – М., 2001.
3. Сучасний тлумачний словник української мови: 50000 слів / За заг. ред. д-ра філол. Наук, проф. В.В. Дубічинського. – Х.: ВД «ШКОЛА», 2006. – 832 с.
4. Зорин Г.А. Криминалистическая методология. – Мн.: Амалфея, 2000. – 608 с. – (Фундаментальная криминалистика XXI века).
5. Клименко Н.И., Биленчук П.Д. Логико-математические и кибернетические методы в криминалистике: Учеб. пособие. – К., 1988.
6. Быховский И. Е. Программирование расследования: возможности и перспективы // Актуальные проблемы советской криминалистики. – М., 1980.
7. Тищенко В.В. Теоретичні і практичні основи методики розслідування злочинів: Монографія // Одеська національна юридична академія. – О.: Фенікс, 2007. – 260 с.

Ключові слова: криміналістична методика, розслідування злочинів, евристика, криміналістична евристика, евристичний підхід.

Ключеві слова: криминалистическая методика, расследование преступлений, эвристика, криминалистическая эвристика, эвристический подход.

Key words: criminalistics method, investigation of crimes, heuristic, criminalistic heuristics, heuristic approach.